



دانشکده ی فرش گروه فرش

پایان نامه

جهت اخذ درجه ی کارشناسی ارشد

رشته / گرایش: فرش / طراحی

عنوان:

بررسی تحلیلی و تطبیقی اصول طراحی و فضا سازی فرش های منسوب به شرق
و شمال شرق ایران (قرون دهم و یازدهم هجری قمری) با ارائه یک اثر مبتنی بر
مطالعات

نگارش / پژوهشگر:

یاسر معصومیان

استادان راهنما:

استاد راهنمای اول: سرکار خانم دکتر فاطمه اکبری

استاد راهنمای دوم: جناب آقای رحیم چرخ

استاد مشاور:

جناب آقای جواد حسن پورنامی

بهمن ماه ۱۳۹۳



بسمه تعالی

مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی دانشجویی

چکیده پایان نامه

عنوان پایان نامه: بررسی تحلیلی و تطبیقی اصول طراحی و فضاسازی فرش های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (قرون دهم و یازدهم هجری قمری) با ارائه یک اثر مبتنی بر مطالعات

استادان راهنما: استاد راهنمای اول: سرکارخانم دکتر فاطمه اکبری/استاد راهنمای دوم: جناب آقای دکتر رحیم چرخنی استاد مشاور: جناب آقای جواد حسن پورنامی نام دانشجو: یاسر معصومیان شماره دانشجویی: ۹۱۱۳۱۷۰۵ کارشناسی ارشد □ دکتری □
تعداد صفحات: ۱۹۲ دانشکده: فرش گروه: فرش تاریخ دفاع: ۹۳/۱۱/۲۱ تاریخ تصویب: ۹۲/۶/۱۰

چکیده:

قالی های منسوب به شرق و شمال شرق ایران به مجموعه قالی هایی گفته می شود که از نیمه دوم قرن دهم هجری قمری تا اواخر قرن یازدهم هجری قمری در سلسله صفوی و با بیشترین فراوانی در دوران حکومت شاه عباس اول تولید شده است. واژه هرات- اصفهان، نام دو حوزه فعال بافت قالی در این زمان است که در خصوص خاستگاه اصلی این قالی ها مطرح است. استفاده از ساختار طراحی بندی شاه عباسی به همراه کاربرد نقش مایه های شاخصی چون گل های شاه عباسی در اندازه و ترکیبی ویژه، از جمله شاخص ترین ویژگی های این مجموعه است. مسئله پژوهش، استخراج شیوه حاکم بر ساختار قالی های منسوب به شرق و شمال شرق ایران با توجه به نظام طراحی سنتی حاکم بر آثار هنرهای صناعی، در طول تاریخ هنر ایران است. مهم ترین سؤالات پژوهش شامل شناخت اصول و مبانی اندازه ها و تناسب فضاهای اصلی حاشیه و متن، ساختار، شیوه طراحی طرح، روابط میان عناصر موجود در متن و حاشیه، قوانین حاکم بر چیدمان نقش مایه ها و به طور کلی مطالعه و ثبت مجموعه قوانین و روابط موجود در مجموعه قالی های منسوب به شرق و شمال شرق ایران است. استفاده از ابعاد و مقیاس های مشخص در طراحی نمونه ها و استعمال ساختاری معین در طرح و شیوه طراحی نقش مایه ها و همچنین وجود قوانین مشترکی برای چیدمان نقش مایه ها از جمله فرضیات مطرح در پژوهش است. هدف این پژوهش دستیابی به اصول حاکم بر طراحی مجموعه فرش های منسوب به شرق و شمال شرقی ایران، با توجه به نظام طراحی سنتی حاکم بر آثار هنرهای صناعی در طول تاریخ هنر ایران است.

روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی با رویکرد تطبیقی است. بعد از بررسی و تجزیه و تحلیل نمونه های موجود در جامعه آماری به طور کلی یافته های زیر قابل مشاهده است: دسته بندی جامعه آماری به دو گروه بزرگ پارچه و کوچک پارچه، عدم استفاده از چنگ اسلیمی، استفاده از حاشیه های پهن، مخصوصاً در بخش حاشیه اصلی، استعمال برگ های کنگری در انتهای شاخه ختایی و استفاده از نقش مایه های درشت گل شاه عباسی با تلفیق اسلیمی ماری، کاربرد فراوان طرح افشان در قالب $\frac{1}{4}$ و حذف کلمه «مکتب» و «اصفهان» از عبارت «مکتب طراحی فرش هرات- اصفهان» و دسته بندی نمونه های جامعه آماری در «گروه فرش های افشان شاه عباسی (حیواندار و غیر حیواندار) به عنوان یکی از سبک های رایج «مکتب طراحی فرش هرات».

واژگان کلیدی: مکتب هرات، طرح فرش، نقش مایه، اسلیمی ماری، گل شاه عباسی، نسبت طلایی

امضای استاد راهنما: تاریخ

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱ فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱ پیشگفتار..... ۲
- ۲-۱ مقدمه..... ۳
- ۳-۱ مسئله تحقیق..... ۶
- ۴-۱ فرضیات تحقیق..... ۷
- ۵-۱ پیشینه موضوع پژوهش..... ۸
- ۶-۱ نوع حقیق و روش گردآوری اطلاعات..... ۱۴
- ۷-۱ معرفی جامعه آماری پژوهش..... ۱۵
- ۸-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق..... ۴۲

۲ فصل دوم:

- ۱-۲ انواع شیوه‌های طراحی فرش در دوره صفوی..... ۴۴
- ۲-۲ معرفی فرش های معروف به «هرات- اصفهان» در طراحی فرش..... ۲۱
- ۳ فصل سوم: بررسی اصول طراحی و فضاسازی در فرش های منسوب به شرق و شمال شرق ایران در قرون ۱۰ و ۱۱ هجری قمری
- ۱-۳ اصول طراحی و فضاسازی قالی‌های افشان شاه‌عباسی..... ۶۱
- ۱-۱-۳ نسبت‌ها و اندازه‌ها..... ۶۱
- ۲-۱-۳ قالب طراحی..... ۶۹

- ۸۶.....۳-۱-۳ نقش مایه‌های اصلی
- ۹۴.....۳-۱-۴ نقش مایه‌های فرعی
- ۹۷.....۳-۱-۵ رابطه متن و حاشیه
- ۹۹.....۳-۲-۲ اصول طراحی و فضاسازی قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده
- ۹۹.....۳-۲-۱ نسبت‌ها و اندازه‌ها
- ۱۰۲.....۳-۲-۲ قالب طراحی
- ۱۰۷.....۳-۲-۳ نقش مایه‌های اصلی
- ۱۱۴.....۳-۲-۴ نقش مایه‌های فرعی
- ۱۱۵.....۳-۲-۵ رابطه متن و حاشیه
- ۱۱۷.....۳-۳-۲ اصول طراحی و فضاسازی قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش جانوری
- ۱۱۸.....۳-۳-۱ نسبت‌ها و اندازه‌ها
- ۱۱۹.....۳-۳-۲ قالب طراحی
- ۱۳۵.....۳-۳-۳ نقش مایه‌های اصلی
- ۱۴۶.....۳-۳-۴ نقش مایه‌های فرعی
- ۱۴۹.....۳-۳-۵ رابطه متن و حاشیه
- ۱۵۱.....۳-۴-۲ اصول طراحی و فضاسازی نمونه قالی‌های خاص
- ۱۵۱.....۳-۴-۱ نسبت‌ها و اندازه‌ها
- ۱۵۲.....۳-۴-۲ قالب طراحی

۱۶۲.....۳-۴-۳ نقش مایه‌های اصلی

۱۶۵.....۴-۴-۳ نقش مایه‌های فرعی

۱۶۵.....۵-۴-۳ رابطه متن و حاشیه

۴ فصل چهارم: تجزیه و تحلیل و ارائه یافته‌ها

۱۷۵.....۱-۴ نتیجه‌گیری

۱۷۹.....۵ فصل پنجم: شرح بخش عملی پایان‌نامه

۱۸۷.....فهرست منابع

فهرست تصاویر

صفحه

عنوان

تصویر ۱-۵-۱ (الف) قالی هرات- اصفهان موجود در بخش قالی‌های خاص جامعه آماری پژوهش، (ب) نگاه کنید به شباهت ترسیم گل شاه‌عباسی این قالی با نمونه گل‌های شاه‌عباسی در قالی‌های پولونزی (منبع تصویر: *Floral Arabesque Carpet*, ۱۷th century). 10.....

تصویر ۲-۵-۱ مجموعه قالی‌های مورداشارهٔ پوپ، منبع تصویر: (پوپ و آکرم، ۱۳۸۷: الف) لوح ۱۱۷۴، (ب) لوح ۱۱۷۵، (ج) لوح ۱۱۷۶، (د) لوح ۱۱۸۶)..... ۱۲

تصویر ۳-۵-۱ قالی هرات- اصفهان، افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۳۰۵*۷۳۳ سانتیمتر، زمان بافت: آخر قرن ۱۰ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، موزه متروپولیتن در نیویورک، منبع تصویر: (پوپ و آکرم، ۱۳۸۷: ۱۱۸۶)..... ۱۳

تصویر ۴-۵-۱ (الف) اثر پیتر پل روبنس در تاریخ ۱۶۲۰ م.، (ب) اثر آنتونی وان دایک در تاریخ ۱۶۲۳ م.، (پ) اثر جان بروگل در تاریخ ۱۶۱۸ م. ۱۴

قالی شماره ۱ عنوان: قالی هرات (اصفهان) طرح: بندی شاه‌عباسی، اندازه: ۲۱۵*۴۸۹ سانتیمتر،

زمان بافت: قرن ۱۲ هجری قمری / قرن ۱۸ میلادی، رجشمار ۳۵، محل نگهداری: موزه فرش ایران در تهران، منبع تصویر: نگارنده..... ۱۷.

قالی شماره ۲ عنوان: قالی هرات، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۲۱۶*۴۹۳ سانتیمتر، زمان بافت: آخر قرن ۱۶ یا اوایل قرن ۱۷ میلادی، محل نگهداری: مجموعه EX در یونان / کونتس دادلی، منبع تصویر: (Bennett, ۱۹۷۷). ۱۸.

قالی شماره ۳ عنوان: شرق ایران؟ طرح: بندی شاه‌عباسی، اندازه: ۱۷۵*۴۱۰ سانتیمتر، زمان بافت: اوایل قرن ۱۱ هجری قمری / ۱۷ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن در نیویورک، منبع تصویر: (Schlosser, ۱۹۶۲). ۱۹.

قالی شماره ۴ عنوان: شرق ایران، طرح: بندی شاه‌عباسی، اندازه: ۳۴۸*۵۵۲ سانتیمتر، رجشمار: ۴۵ گره در ۶,۵ سانتیمتر، اول قرن ۱۱ هجری قمری / ۱۷ میلادی. محل نگهداری: موزه فرش آستان قدس رضوی در مشهد، منبع تصویر: نگارنده..... ۲۱.

قالی شماره ۵ عنوان: شرق ایران، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۱۴۰*۲۹۵ سانتیمتر، زمان بافت: اوایل سده ۱۱ هجری قمری / ۱۷ میلادی، محل نگهداری: مجموعه کلارک، نگارخانه هنری گرگران، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: ۱۱۸۷). ۲۲.

قالی شماره ۶ عنوان: هرات- اصفهان، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۱۶۵*۳۴۰ سانتیمتر، زمان بافت: نیمه دوم سده ۱۱ هجری قمری، بازار فرش میلان (۱۹۷۹)، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۹۰: ۲۸۷). ۲۳.

قالی شماره ۷ عنوان: ایران، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۲۴۷,۶۵*۱۴۲,۸۷ سانتیمتر، زمان بافت: قرن ۱۱ هجری قمری / قرن ۱۷ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن در نیویورک، شماره دستیابی: ۵۳,۲۱۴ منبع تصویر: ("Floral and Cloudband" Carpet, ۱۷ the century). ۲۴.

قالی شماره ۸ عنوان: اصفهان/ هرات، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۱۴۸*۱۳۲ سانتیمتر، زمان بافت: اوایل قرن ۱۱ هجری قمری / ۱۷ میلادی، محل نگهداری: موزه هنرهای تزئینی در پاریس، منبع تصویر: (Day, ۲۰۰۷). ۲۶.

قالی شماره ۹ عنوان: شرق ایران، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۳۱۷*۷۷۲ سانتیمتر، زمان بافت: پایان سده ۱۰ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، قبلاً در تملک لووی و اکنون در موزه منسوجات واشینگتن، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: ۱۱۸۰)..... ۲۷

قالی شماره ۱۰ عنوان: قالی هرات، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۳۱۷*۷۸۷ سانتیمتر، زمان بافت: احتمالاً آخر قرن ۱۰ هجری/ ۱۶ میلادی، محل نگهداری: مجموعه Ex-Kevorkian، منبع تصویر: (Bennett, ۱۹۷۷)..... ۲۸

قالی شماره ۱۱ عنوان: اصفهان/ هرات، هندو ایرانی، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۲۱۱*۴۲۲ سانتیمتر، زمان بافت: سده ۱۱ هجری قمری/ ۱۷ میلادی، حراجی کریستی، لندن (۱۹۹۳)، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۹۰: ۲۹۰)..... ۲۹

قالی شماره ۱۲ عنوان: شرق ایران، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۳۰۵*۷۳۳ سانتیمتر، زمان بافت: آخر قرن ۱۰ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن در نیویورک، شماره دستیابی: ۵۹,۵۹ منبع تصویر: (The century late, Carpet)..... ۳۰

قالی شماره ۱۳ عنوان: هرات؟، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۲۲۴*۲۰۷ سانتیمتر، زمان بافت: اوایل قرن ۱۱ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، محل نگهداری: موزه ویکتوریا و آلبرت در لندن، منبع تصویر: (Schlosser, ۱۹۶۲)..... ۳۲

قالی شماره ۱۴ عنوان: شمال شرق ایران (هرات؟)، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۲۸۶*۵۳۸، زمان بافت: قرن ۱۰ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، محل نگهداری: Thyssen-Bornemisza, Lugano، منبع تصویر: (Milanesi, ۱۹۹۹)..... ۳۳

قالی شماره ۱۵ عنوان: قالی معروف به امپراتور، طرح: افشان شاه‌عباسی حیوان دار، اندازه: ۳۳۹*۷۵۹ سانتیمتر، زمان بافت: نیمه دوم قرن ۱۰ هجری قمری/ ۱۶ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن در نیویورک، شماره دستیابی: ۴۳,۱۲۱,۱، منبع تصویر: (The Emperor's Carpet, second half)..... ۳۴

قالی شماره ۱۶ عنوان: جفت قالی امپراتور، طرح: افشان شاه‌عباسی حیوان دار، اندازه: ۷۶۰*۳۲۵

سانتیمتر، زمان بافت: نیمه دوم قرن ۱۰ هجری قمری / ۱۶ میلادی، محل نگهداری: موزه هنرهای صناعی وین، منبع تصویر: (Ford ۱۹۸۱). ۳۵.....

قالی شماره ۱۷ عنوان: پرشین، طرح: افشان شاه‌عباسی، اندازه: ۱۸۳*۱۲۶ سانتیمتر، زمان بافت: نیمه دوم قرن ۱۰ هجری قمری / ۱۶ میلادی، محل نگهداری: موزه هنرهای صناعی وین، منبع تصویر: (Schlosser, ۱۹۶۲). ۳۷.....

قالی شماره ۱۸ عنوان: شرق ایران، فرشپاره، طرح: افشان شاه‌عباسی حیوان دار، ابعاد: ۲۸۸*۸۲ سانتیمتر، زمان بافت: اواسط سده ۱۰ هجری قمری / ۱۶ میلادی، محل نگهداری: در تملک کلکیان، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: ۱۱۷۶). ۳۸.....

قالی شماره ۱۹ عنوان: شرق ایران، فرشپاره، طرح: افشان شاه‌عباسی حیوان دار، ابعاد:؟ زمان بافت: اواسط سده دهم هجری، محل نگهداری: قبلاً متعلق به بولر، منبع تصویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: ۱۱۷۵). ۳۹.....

قالی شماره ۲۰ عنوان: افغانستان- هرات، طرح: قالی ترنجی حیوان دار، ابعاد: ۲۵۳*۱۷۷ سانتیمتر، زمان بافت: نیمه دوم قرن ۱۰ هجری / ۱۶ میلادی تا اوایل قرن ۱۱ هجری / ۱۷ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، شماره دستیابی: ۱۲۷، ۱۲۰، ۱۷ منبع تصویر: (the-mid-16th-Carpet، early ۴۰.....

قالی شماره ۲۱ عنوان: ایران، طرح: افشان شاه‌عباسی، ابعاد: ۴۷۵*۲۰۵ سانتیمتر، زمان بافت: قرن ۱۱ هجری / ۱۷ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، شماره دستیابی: ۶۹، ۲۴۴ منبع تصویر: (The Floral Arabesque Carpet، ۱۷th century). ۴۱.....

تصویر ۱-۲-۱ انواع شیوه‌های طراحی فرش در دوره صفوی، منبع تصاویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: لوح‌های ۱۱۰۸ و ۱۱۱۱ و ۱۱۱۵ و ۱۱۲۲). ۴۶.....

تصویر ۲-۱-۲ انواع شیوه‌های طراحی فرش در دوره صفوی، منبع تصاویر: (پوپ و آکرمن، ۱۳۸۷: لوح‌های ۱۱۲۵ و ۱۱۲۶ و ۱۱۳۰ و ۱۱۳۳). ۴۷.....

تصویر ۳-۱-۲ انواع شیوه‌های طراحی فرش در دوره صفوی، منبع تصاویر: (پوپ و آکرمن،

- ۱۳۸۷: لوح‌های ۱۱۷۴ و ۱۱۸۲ و ۱۱۹۱ و ۱۱۶۵)..... ۴۸
- تصویر ۱-۲-۴ انواع شیوه‌های طراحی فرش در دوره صفوی، منبع تصاویر: (پوپ و آکرمن،
۱۳۸۷: لوح‌های ۲۰۶ و ۲۱۹ و ۲۴۷ و ۱۲۵۱)..... ۴۹
- تصویر ۱-۲-۲ برگگی از خمسه نظامی، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ ۹۳۱ هجری قمری / ۱۵۲۴
میلادی، مکان تولید: احتمالاً هرات، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، منبع تصویر: (N. Ganja, ۹۳۱)..... ۵۲
- تصویر ۲-۲-۲ برگگی از خمسه نظامی با عنوان: بهرام گور در باغ، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ: محل
نگهداری: ۹۳۱ هجری قمری / ۱۵۲۴ میلادی، احتمالاً هرات، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک،
منبع تصویر: (A. N. Ganja, ۹۳۱)..... ۵۳
- تصویر ۳-۲-۲ برگگی از خمسه نظامی "ازدواج خسرو و شیرین"، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ: ۹۳۱
هجری قمری / ۱۵۲۴ میلادی، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، محل تولید: احتمالاً هرات، منبع
تصویر: (Ganja, ۹۳۱)..... ۵۴
- تصویر ۴-۲-۲ برگگی از خمسه نظامی "لیلی و مجنون در مکتب"، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ: ۹۳۱
هجری قمری / ۱۵۲۴ میلادی، محل تولید: احتمالاً هرات، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، منبع
تصویر: (Ganja, ۹۳۱)..... ۵۵
- تصویر ۵-۲-۲ برگگی از بوستان سعدی، تاریخ: ۹۲۹ هجری قمری / ۱۵۲۲ میلادی، محل تولید:
احتمالاً بخارا، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، منبع تصویر: (al-Husaini, ۹۲۹)..... ۵۶
- تصویر ۶-۲-۲ برگگی از خمسه نظامی "خسرو نشسته بر تخت"، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ: ۹۳۱
هجری قمری / ۱۵۲۴ میلادی، مکان تولید: احتمالاً هرات، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، منبع
تصویر: (Ganja, ۹۳۱)..... ۵۷
- تصویر ۷-۲-۲ برگگی از بوستان سعدی، نقاش: شیخ‌زاده، تاریخ: ۱۵۲۵ میلادی، محل تولید:
احتمالاً بخارا، محل نگهداری: موزه متروپولیتن نیویورک، منبع تصویر: (Zada, ۱۵۲۵)..... ۵۸

- تصویر ۱-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه کرگدن چینی در سایر آثار هنری (منبع: آژند، ۱۳۸۷).....۱۳۶
- تصویر ۱-۴-۳-۳ بخشی از حاشیه‌ی قالی شماره ۱۵، معروف به امپراتور، منبع تصویر: (The Emperor's Carpet, second half 16th century).....۱۴۶
- تصویر ۱-۲-۴-۳ فرم ترنج و نقش‌مایه درخت پر شکوفه به همراه نقش‌مایه‌های انسانی (منبع: پوپ، ۱۳۸۷).....۱۶۰
- تصویر ۱-۳-۴-۳ "کیخسرو و کیکاووس"، شاهنامه‌ی سربزرگ گیلان، ۸۹۹ ه.ق/ ۱۴۹۳ م. - ۱۴۹۴ م. آبرنگ مات و مرکب روی کاغذ، اندازه: ۱۹,۶*۲۵,۹ سانتیمتر، گالری آرتور سکلر، بنیاد اسمیتسونین، واشنگتن دی سی، منبع تصویر: (آژند، ۱۳۸۷).....۱۶۲

فهرست طرح‌ها

- | عنوان | صفحه |
|--|------|
| طرح ۱-۲-۱-۳ فرم، شکل و شیوه‌ی گردش ساقه‌ی ختایی در قالی موزه‌ی فرش تهران (منبع: نگارنده)..... | ۷۳ |
| طرح ۲-۲-۱-۳ شیوه‌ی توزیع و پراکندگی نقش‌مایه‌های اصلی در قالی موزه‌ی فرش تهران (منبع: نگارنده)..... | ۷۴ |
| طرح ۳-۲-۱-۳ فرم، شکل و شیوه‌ی گردش ساقه‌ی ختایی در قالی موزه‌ی فرش آستان قدس رضوی (منبع: نگارنده)..... | ۷۶ |
| طرح ۴-۲-۱-۳ شیوه‌ی توزیع و پراکندگی نقش‌مایه‌های اصلی در قالی موزه‌ی فرش آستان قدس رضوی (منبع: نگارنده)..... | ۷۷ |
| طرح ۵-۲-۱-۳ فرم، شکل و شیوه‌ی گردش ساقه‌ی ختایی در قالی شماره ۶ (منبع: نگارنده)..... | ۷۹ |
| طرح ۶-۲-۱-۳ شیوه‌ی توزیع و پراکندگی نقش‌مایه‌های اصلی در قالی شماره ۶ (منبع: نگارنده)..... | ۸۰ |

- طرح ۱-۲-۳-۷ فرم، شکل و شیوه گردش ساقه ختایی، شیوه توزیع و پراکندگی نقش مایه‌های اصلی، بافت، ریتم و نحوه ترکیب سایر نقش مایه‌ها در قالی شماره ۱۰ (منبع: نگارنده). ۸۲.....
- طرح ۱-۳-۱-۳ انواع گل‌های شاه‌عباسی شاخص در قالی شماره ۱ (منبع: نگارنده). ۸۷.....
- طرح ۱-۳-۱-۳ انواع گل‌های شاه‌عباسی شاخص در قالی شماره ۴ (منبع: نگارنده). ۸۸.....
- طرح ۱-۳-۱-۳ انواع گل‌های شاه‌عباسی شاخص در قالی شماره ۶ (منبع: نگارنده). ۸۹.....
- طرح ۱-۲-۲-۳ ساختار کلی به همراه گسترش نقش مایه پرند در قالی شماره ۱۲ (منبع: نگارنده). ۱۰۳.....
- طرح ۲-۲-۲-۳ ساختار کلی قالی، شکل و شیوه گردش ساقه ختایی به همراه شیوه توزیع و پراکندگی نقش مایه‌های اصلی در واگیره قالی شماره ۱۴ (منبع: نگارنده). ۱۰۴.....
- طرح ۳-۲-۲-۳ بررسی میزان پیروی طرح از نقطه‌های طلایی در متن قالی شماره ۱۲ (منبع: نگارنده). ۱۰۵.....
- طرح ۱-۲-۳-۳ معرفی لایه‌های موجود در متن قالی شماره ۱۵ به همراه شیوه طراحی و جهت گردش ساقه ختایی (منبع: نگارنده). ۱۲۲.....
- طرح ۲-۲-۳-۳ بررسی شیوه طراحی و پراکندگی نقش مایه‌های اصلی بر روی دولایه طراحی در متن قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده). ۱۲۳.....
- طرح ۳-۲-۳-۳ متن کامل قالی امپراتور، قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده). ۱۲۴.....
- طرح ۴-۲-۳-۳ شیوه طراحی و چگونگی گردش بخش‌های مختلف تشکیل دهنده حاشیه قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده). ۱۲۵.....
- طرح ۵-۲-۳-۳ بررسی چگونگی لایه‌بندی در حاشیه قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده). ۱۲۶.....
- طرح ۶-۲-۳-۳ بافت، ریتم و نحوه ترکیب کلیه نقش مایه‌ها و لایه‌ها در قالی امپراتور، قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده). ۱۲۷.....

- طرح ۷-۲-۳-۳ جهت طراحی و جهت سر نقش مایه حیوانات در قالی های افشان شاه عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۲۹
- طرح ۸-۲-۳-۳ جهت طراحی و جهت سر نقش مایه حیوانات در قالی های افشان شاه عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۳۰
- طرح ۹-۲-۳-۳ بررسی میزان پیروی قالی شماره ۱۵ از نقاط طلایی (منبع: نگارنده)..... ۱۳۴
- طرح ۱-۳-۳-۳ نمونه گل های شاه عباسی به همراه اندازه نقش مایه در قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده)..... ۱۴۴
- طرح ۱-۲-۴-۳ ساختار کلی قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۵۴
- طرح ۲-۲-۴-۳ شیوه گردش ساقه ختایی در بخش های مختلف نمونه قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۵۵
- طرح ۳-۲-۴-۳ شیوه توزیع و پراکندگی نقش مایه های اصلی در قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۵۶
- طرح ۴-۲-۴-۳ نحوه ترکیب بندی در قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۵۷
- طرح ۵-۲-۴-۳ جهت طراحی و آهنگ حرکت و سر حیوانات در قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۵۹
- طرح ۶-۲-۴-۳ بررسی میزان پیروی ساختار قالب طراحی از نقاط طلایی (منبع: نگارنده)..... ۱۶۱
- طرح ۱-۵ بررسی شیوه ارتباط و چیدمان نقش مایه های حیوانی در متن قالی شماره ۱۵..... ۱۸۲
- طرح ۲-۵ اتود اولیه به همراه چیدمان نقش مایه های حیوانی در متن پروژه عملی..... ۱۸۳
- طرح ۳-۵ نقش مایه های حیوانی درخت واق و نمونه گل های شاه عباسی برگ مویی در حاشیه اصلی پروژه عملی (منبع: نگارنده)..... ۱۸۴

طرح ۴-۵ ابعاد کتیبه بازوبندی و اجرای نستعلیق ابیات در حاشیه کوچک داخلی پروژه عملی (منبع: نگارنده).....۱۸۶

طرح ۵-۵ واگیره حاشیه کوچک خارجی در پروژه عملی (منبع: نگارنده).....۱۸۶

طرح ۶-۵ حاشیه اصلی در پروژه عملی (منبع: نگارنده).....۱۸۷

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۱-۱-۳ محاسبه اندازه‌ها در بخش‌های مختلف قالی‌های جامعه آماری (منبع: نگارنده).....	۶۲
جدول ۲-۱-۱-۳ شیوه محاسبه تناسبات و قواره‌ها در فرش‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....	۶۳
جدول ۳-۱-۱-۳ تناسبات اندازه‌ها و قواره‌ها در فرش‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....	۶۳
جدول ۴-۱-۱-۳ بیشترین و کمترین اندازه‌های ابعاد و نسبت‌های فضایی در قالی‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....	۶۵
جدول ۵-۱-۱-۳ با توجه به اطلاعات جدول و نمودار فوق نتایج زیر قابل مشاهده است (منبع: نگارنده).....	۶۵
جدول ۶-۱-۱-۳ انواع مستطیل پرکاربرد و شیوه ترسیم مستطیل‌های طلایی (منبع: نگارنده).....	۶۷
جدول ۷-۱-۱-۳ بررسی جامعه آماری از نظر میزان کاربرد ابعاد طلایی (منبع: نگارنده).....	۶۸
جدول ۸-۱-۱-۳ بررسی جامعه آماری از نظر میزان کاربرد ابعاد طلایی (منبع: نگارنده).....	۶۹

- جدول ۳-۱-۱-۹ با توجه به جدول فوق نتایج زیر قابل مشاهده است (منبع: نگارنده)..... ۶۹
- جدول ۳-۱-۲-۱ بررسی الگوی طراحی در بخش قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۷۰
- جدول ۳-۱-۲-۲ بررسی تعداد لایه‌های به‌کاررفته در طراحی نمونه فرش‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۷۱
- جدول ۳-۱-۲-۳ بررسی تأثیر نخ‌های فلزی بر ساختار گردش ساقه‌ختایی در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۸۳
- جدول ۳-۱-۲-۴ بررسی میزان کاربرد نقاط طلایی در بخش قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۸۵
- جدول ۳-۱-۳-۱ بررسی عملکرد و شیوه کاربرد برگ‌های کنگری در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۱
- جدول ۳-۱-۳-۲ بررسی عملکرد و شیوه کاربرد برگ‌های کنگری در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۲
- جدول ۳-۱-۳-۳ بررسی عملکرد و شیوه کاربرد برگ‌های کنگری در حاشیه قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۳
- جدول ۳-۱-۴-۱ تعداد اسلیمی‌های ماری به‌کاررفته در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۴
- جدول ۳-۱-۴-۲ نمونه اسلیمی‌های ماری در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۵
- جدول ۳-۱-۴-۳ انواع نگاره ابری در متن و حاشیه جامعه آماری (منبع: نگارنده)..... ۹۶
- جدول ۳-۱-۵-۱ رابطه متن و حاشیه در قالی‌های افشان شاه‌عباسی (منبع: نگارنده)..... ۹۸
- جدول ۳-۱-۲-۱ تناسبات و اندازه‌ها در فرش‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۰۰

- جدول ۳-۲-۱ بررسی میزان پیروی اندازه‌های قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (نقش پرنده) از نسبت‌های طلایی (منبع: نگارنده)..... ۱۰۱
- جدول ۳-۲-۱ الگوی طراحی در قالی‌های افشان شاه‌عباسی همراه با نقش‌مایه پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۰۲
- جدول ۳-۲-۲ استفاده از نقش‌مایه برگ کنگری در انتهای گردش ساقه ختایی (منبع: نگارنده)..... ۱۰۶
- جدول ۳-۲-۳ کاربرد اسلیمی گل‌دار در قالی‌های جامعه آماری (منبع: نگارنده)..... ۱۰۷
- جدول ۳-۲-۳ محل، شیوه طراحی و جهت سر نقش‌مایه پرنده در قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۰۸
- جدول ۳-۲-۳ انواع نقش‌مایه پرنده و فرم اجرا، در قالی‌های افشان با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۰۹
- جدول ۳-۲-۳ شباهت پرندگان بومی ایران با نقش‌مایه پرنده در قالی‌ها (منبع: نگارنده)..... ۱۱۰
- جدول ۳-۲-۴ بررسی نقش‌مایه پرنده در سایر هنرها (منبع: نگارنده)..... ۱۱۱
- جدول ۳-۲-۵ بررسی نقش‌مایه پرنده در سایر هنرها (منبع: نگارنده)..... ۱۱۲
- جدول ۳-۲-۶ تعدادی از شاه‌عباسی‌های شاخص در بخش قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۱۳
- جدول ۳-۲-۴ میزان استعمال نقش‌مایه اسلیمی ماری در قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۱۴
- جدول ۳-۲-۴ نقش‌مایه اسلیمی ماری در قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۱۵
- جدول ۳-۲-۵ رابطه متن و حاشیه در قالی‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده)..... ۱۱۵

- نگارنده).....۱۱۶
- جدول ۱-۱-۳-۳ تناسبات و اندازه‌ها در فرش‌های افشان شاه‌عباسی با نقش جانوری (منبع: نگارنده).....۱۱۸
- جدول ۲-۱-۳-۳ بررسی میزان پیروی اندازه‌های قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار با ابعاد طلائی (منبع: نگارنده).....۱۱۸
- جدول ۱-۲-۳-۳ الگوی طراحی در گروه قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۱۹
- جدول ۲-۲-۳-۳ معرفی ساختار قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده).....۱۲۱
- جدول ۳-۲-۳-۳ طراحی حیوانات بر روی لایه‌های پایین‌تر (منبع: نگارنده).....۱۳۱
- جدول ۴-۲-۳-۳ بررسی توزیع نقش‌مایه‌ها توسط گل‌های شاه‌عباسی در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۳۳
- جدول ۱-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه‌های پرنده، گوزن خالدار و کرگدن چینی در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۳۷
- جدول ۲-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه‌های کرگدن چینی در آینه گل، اژدها و گرگ در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۳۹
- جدول ۳-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه‌های پلنگ، گرفت و گیر شیر و گاو و ببر در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۴۰
- جدول ۴-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه‌های قوچ، گرفت و گیر یوزپلنگ و قوچ و شیر در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۴۱
- جدول ۵-۳-۳-۳ بررسی نقش‌مایه‌های گرفت و گیر کرگدن چینی و سگ منچوری و سیاه‌گوش در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده).....۱۴۲

- جدول ۳-۳-۳-۶ شباهت حیوانات با نقش مایه‌های حیوانی در نمونه قالی‌ها (منبع: نگارنده)..... ۱۴۲
- جدول ۳-۳-۳-۷ نمونه گل‌های شاه‌عباسی به همراه اندازه نقش مایه در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۴۵
- جدول ۳-۳-۳-۱ بررسی نقش مایه «انار در انار» در گل‌های شاه‌عباسی نمونه قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۴۷
- جدول ۳-۳-۳-۲ نمونه اسلیمی‌های ماری در متن و حاشیه قالی شماره ۱۵ (منبع: نگارنده)..... ۱۴۸
- جدول ۳-۳-۳-۳ نمونه اسلیمی‌های ماری در متن قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۴۹
- جدول ۳-۳-۳-۱۰ رابطه متن و حاشیه در قالی‌های افشان شاه‌عباسی حیوان دار (منبع: نگارنده)..... ۱۵۰
- جدول ۳-۳-۳-۱۱ تناسبات و اندازه‌ها در نمونه قالی‌های خاص در جامعه آماری (منبع: نگارنده)..... ۱۵۱
- جدول ۳-۳-۳-۲ بررسی میزان پیروی اندازه‌های قالی‌های نمونه خاص از نسبت‌های طلایی (منبع: نگارنده)..... ۱۵۲
- جدول ۳-۳-۳-۱۲ الگوی طراحی در قالی‌های نمونه خاص (منبع: نگارنده)..... ۱۵۳
- جدول ۳-۳-۳-۱۳ نقش مایه‌های حیوانی به کاررفته در قالی شماره ۲۰ (منبع: نگارنده)..... ۱۶۳
- جدول ۳-۳-۳-۲ نمونه گل‌های شاه‌عباسی گروه قالی‌های خاص (منبع: نگارنده)..... ۱۶۴
- جدول ۳-۳-۳-۱۴ اسلیمی‌های ماری در قالی شماره ۲۱ (منبع: نگارنده)..... ۱۶۵
- جدول ۳-۳-۳-۱۵ رابطه متن و حاشیه در قالی‌های نمونه خاص (منبع: نگارنده)..... ۱۶۶
- جدول ۴-۱ بیشترین و کمترین اندازه‌های ابعاد و نسبت‌های فضایی در جامعه آماری پژوهش

- ۱۶۸.....(منبع: نگارنده).....
- جدول ۲-۴ با توجه به جدول فوق نتایج زیر قابل مشاهده است (منبع: نگارنده).....۱۶۸
- جدول ۳-۴ میزان هماهنگی ابعاد جامعه آماری با ابعاد طلایی (منبع: نگارنده).....۱۶۹
- جدول ۴-۴ بررسی رعایت اصل هماهنگی و وحدت در ساختار طراحی قالی‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....۱۷۰
- جدول ۵-۴ حالت و فرم برخورد نقش‌مایه‌های متن با حاشیه در جامعه آماری (منبع: نگارنده).....۱۷۳
- جدول ۶-۴ بررسی نوع الگوی طراحی در جامعه آماری پژوهش (منبع: نگارنده).....۱۷۳
- جدول ۱-۵ نسبت‌ها و اندازه‌ها در پروژه عملی۱۸۱

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۶۴.....	نمودار ۳-۱-۱-۱ اندازه‌ها و قواره‌ها در فرش‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....
۶۴.....	نمودار ۳-۱-۱-۲ تناسب‌ها اندازه‌ها در فرش‌های منسوب به شرق و شمال شرق ایران (منبع: نگارنده).....
۱۰۰.....	نمودار ۳-۱-۲-۱ اندازه‌ها و قواره‌ها در فرش‌های افشان شاه‌عباسی با نقش پرنده (منبع: نگارنده).....

۱ فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱ پیشگفتار

۲-۱ مقدمه

۳-۱ مسئله تحقیق

۴-۱ فرضیات تحقیق

۵-۱ پیشینه موضوع پژوهش

۶-۱ نوع تحقیق و روش گردآوری اطلاعات

۷-۱ معرفی جامعه آماری پژوهش

۸-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق

عنوان طرح تحقیقاتی پیش‌رو، مطالعه تطبیقی اصول طراحی و فضا‌سازی فرش‌های منسوب به شرق و شمال شرقی ایران (سبک طراحی فرش هرات - اصفهان، قرون دهم و یازدهم هجری قمری) است. در این پژوهش تلاش می‌گردد تا ویژگی‌های ساختاری و شیوه‌های طراحی در فرم کلی و نقش‌مایه‌ها و همچنین هندسه و روابط موجود در سبک طراحی فرش هرات - اصفهان مورد مطالعه و پایش قرار گیرند. اولین نمونه قالی‌های منسوب به شرق و شمال شرقی ایران از اواخر قرن دهم هجری آغاز می‌شوند و با فراوانی بسیار زیادی در قرن یازدهم ادامه پیدا می‌کنند.

۱-۱ پیشگفتار

در خصوص انگیزه مجری پژوهش در انتخاب موضوع، می‌توان گفت که بخشی از انگیزه به صورت شخصی بوده است، انگیزه شخصی به این معنا که در حال حاضر قالی‌بافی در شرق و شمال شرقی ایران چه از نظر کیفیت بافت و چه از لحاظ طرح و نقش دارای وضعیت قابل قبولی نیست. کمبود کارگران بافنده و میزان تولید در کنار استفاده بسیار زیاد از طرح‌ها و نقوش سایر مناطق و اختلاط زیاد طرح و نقش در این حوزه سبب شده است تا هرچه بیش‌تر این منطقه از نظام طرح و نقش تاریخی خود فاصله گیرد. این ناهماهنگی در سایر حوزه‌های بافت قالی نیز مشاهده می‌شود اما به‌طور جد در خراسان دامنه آسیب، بسیار بیش‌تر از حوزه‌هایی نظیر اصفهان و تبریز بوده است، جلوگیری از آسیب بیش‌تر در این حوزه در کنار وابستگی مجری پژوهش از نظر زادگاه به این منطقه از جمله انگیزه‌های شخصی در انتخاب موضوع تحقیق است. لازم به توضیح نیست که انگیزه‌های شخصی هیچ‌گاه نباید دخالتی در قضاوت و تجزیه و تحلیل ما در پژوهش داشته باشند و مجری طرح از این موضوع کاملاً پرهیز نموده است. انگیزه دوم کمبود بسیار زیاد اطلاعات، مخصوصاً در حوزه پژوهش‌های داخلی توسط صاحب‌نظران بوده است به طوری که تاکنون حتی یک تألیف در خصوص قالی‌های سبک هرات - اصفهان صورت پذیرفته است. در منابع غربی نیز در رابطه با این قالی‌ها، به اشاره‌ای نه‌چندان کافی و کاملاً گذرا پرداخته شده است و این توجه در نبود آگاهی از اصول طراحی سنتی ایران و نبود مقیاس و معیاری در سنجش این هنر، تنها به صورت موردی و پراکنده بوده است تا به صورت دسته‌بندی شده و نظام‌مند، حال آنکه تعداد این قالی‌ها کم نبوده است و هر از چند گاهی همچنان نمونه‌های بیش‌تر از طریق مجموعه‌داران و حراجی‌های آثار هنری به علاقه‌مندان این قالی‌ها معرفی می‌شوند.